

Pr. m. m. - 17 - 18 - 19 - 20 - 21 - 22 - 23 - 24 - 25 - 26 - 27 - 28 - 29 - 30 - 31 - 32 - 33 - 34 - 35 - 36 - 37 - 38 - 39 - 40 - 41 - 42 - 43 - 44 - 45 - 46 - 47 - 48 - 49 - 50 - 51 - 52 - 53 - 54 - 55 - 56 - 57 - 58 - 59 - 60 - 61 - 62 - 63 - 64 - 65 - 66 - 67 - 68 - 69 - 70 - 71 - 72 - 73 - 74 - 75 - 76 - 77 - 78 - 79 - 80 - 81 - 82 - 83 - 84 - 85 - 86 - 87 - 88 - 89 - 90 - 91 - 92 - 93 - 94 - 95 - 96 - 97 - 98 - 99 - 100 - 101 - 102 - 103 - 104 - 105 - 106 - 107 - 108 - 109 - 110 - 111 - 112 - 113 - 114 - 115 - 116 - 117 - 118 - 119 - 120 - 121 - 122 - 123 - 124 - 125 - 126 - 127 - 128 - 129 - 130 - 131 - 132 - 133 - 134 - 135 - 136 - 137 - 138 - 139 - 140 - 141 - 142 - 143 - 144 - 145 - 146 - 147 - 148 - 149 - 150 - 151 - 152 - 153 - 154 - 155 - 156 - 157 - 158 - 159 - 160 - 161 - 162 - 163 - 164 - 165 - 166 - 167 - 168 - 169 - 170 - 171 - 172 - 173 - 174 - 175 - 176 - 177 - 178 - 179 - 180 - 181 - 182 - 183 - 184 - 185 - 186 - 187 - 188 - 189 - 190 - 191 - 192 - 193 - 194 - 195 - 196 - 197 - 198 - 199 - 200 - 201 - 202 - 203 - 204 - 205 - 206 - 207 - 208 - 209 - 210 - 211 - 212 - 213 - 214 - 215 - 216 - 217 - 218 - 219 - 220 - 221 - 222 - 223 - 224 - 225 - 226 - 227 - 228 - 229 - 230 - 231 - 232 - 233 - 234 - 235 - 236 - 237 - 238 - 239 - 240 - 241 - 242 - 243 - 244 - 245 - 246 - 247 - 248 - 249 - 250 - 251 - 252 - 253 - 254 - 255 - 256 - 257 - 258 - 259 - 260 - 261 - 262 - 263 - 264 - 265 - 266 - 267 - 268 - 269 - 270 - 271 - 272 - 273 - 274 - 275 - 276 - 277 - 278 - 279 - 280 - 281 - 282 - 283 - 284 - 285 - 286 - 287 - 288 - 289 - 290 - 291 - 292 - 293 - 294 - 295 - 296 - 297 - 298 - 299 - 300 - 301 - 302 - 303 - 304 - 305 - 306 - 307 - 308 - 309 - 310 - 311 - 312 - 313 - 314 - 315 - 316 - 317 - 318 - 319 - 320 - 321 - 322 - 323 - 324 - 325 - 326 - 327 - 328 - 329 - 330 - 331 - 332 - 333 - 334 - 335 - 336 - 337 - 338 - 339 - 340 - 341 - 342 - 343 - 344 - 345 - 346 - 347 - 348 - 349 - 350 - 351 - 352 - 353 - 354 - 355 - 356 - 357 - 358 - 359 - 360 - 361 - 362 - 363 - 364 - 365 - 366 - 367 - 368 - 369 - 370 - 371 - 372 - 373 - 374 - 375 - 376 - 377 - 378 - 379 - 380 - 381 - 382 - 383 - 384 - 385 - 386 - 387 - 388 - 389 - 390 - 391 - 392 - 393 - 394 - 395 - 396 - 397 - 398 - 399 - 400 - 401 - 402 - 403 - 404 - 405 - 406 - 407 - 408 - 409 - 410 - 411 - 412 - 413 - 414 - 415 - 416 - 417 - 418 - 419 - 420 - 421 - 422 - 423 - 424 - 425 - 426 - 427 - 428 - 429 - 430 - 431 - 432 - 433 - 434 - 435 - 436 - 437 - 438 - 439 - 440 - 441 - 442 - 443 - 444 - 445 - 446 - 447 - 448 - 449 - 450 - 451 - 452 - 453 - 454 - 455 - 456 - 457 - 458 - 459 - 460 - 461 - 462 - 463 - 464 - 465 - 466 - 467 - 468 - 469 - 470 - 471 - 472 - 473 - 474 - 475 - 476 - 477 - 478 - 479 - 480 - 481 - 482 - 483 - 484 - 485 - 486 - 487 - 488 - 489 - 490 - 491 - 492 - 493 - 494 - 495 - 496 - 497 - 498 - 499 - 500 - 501 - 502 - 503 - 504 - 505 - 506 - 507 - 508 - 509 - 510 - 511 - 512 - 513 - 514 - 515 - 516 - 517 - 518 - 519 - 520 - 521 - 522 - 523 - 524 - 525 - 526 - 527 - 528 - 529 - 530 - 531 - 532 - 533 - 534 - 535 - 536 - 537 - 538 - 539 - 540 - 541 - 542 - 543 - 544 - 545 - 546 - 547 - 548 - 549 - 550 - 551 - 552 - 553 - 554 - 555 - 556 - 557 - 558 - 559 - 560 - 561 - 562 - 563 - 564 - 565 - 566 - 567 - 568 - 569 - 570 - 571 - 572 - 573 - 574 - 575 - 576 - 577 - 578 - 579 - 580 - 581 - 582 - 583 - 584 - 585 - 586 - 587 - 588 - 589 - 590 - 591 - 592 - 593 - 594 - 595 - 596 - 597 - 598 - 599 - 600 - 601 - 602 - 603 - 604 - 605 - 606 - 607 - 608 - 609 - 610 - 611 - 612 - 613 - 614 - 615 - 616 - 617 - 618 - 619 - 620 - 621 - 622 - 623 - 624 - 625 - 626 - 627 - 628 - 629 - 630 - 631 - 632 - 633 - 634 - 635 - 636 - 637 - 638 - 639 - 640 - 641 - 642 - 643 - 644 - 645 - 646 - 647 - 648 - 649 - 650 - 651 - 652 - 653 - 654 - 655 - 656 - 657 - 658 - 659 - 660 - 661 - 662 - 663 - 664 - 665 - 666 - 667 - 668 - 669 - 670 - 671 - 672 - 673 - 674 - 675 - 676 - 677 - 678 - 679 - 680 - 681 - 682 - 683 - 684 - 685 - 686 - 687 - 688 - 689 - 690 - 691 - 692 - 693 - 694 - 695 - 696 - 697 - 698 - 699 - 700 - 701 - 702 - 703 - 704 - 705 - 706 - 707 - 708 - 709 - 710 - 711 - 712 - 713 - 714 - 715 - 716 - 717 - 718 - 719 - 720 - 721 - 722 - 723 - 724 - 725 - 726 - 727 - 728 - 729 - 730 - 731 - 732 - 733 - 734 - 735 - 736 - 737 - 738 - 739 - 740 - 741 - 742 - 743 - 744 - 745 - 746 - 747 - 748 - 749 - 750 - 751 - 752 - 753 - 754 - 755 - 756 - 757 - 758 - 759 - 760 - 761 - 762 - 763 - 764 - 765 - 766 - 767 - 768 - 769 - 770 - 771 - 772 - 773 - 774 - 775 - 776 - 777 - 778 - 779 - 780 - 781 - 782 - 783 - 784 - 785 - 786 - 787 - 788 - 789 - 790 - 791 - 792 - 793 - 794 - 795 - 796 - 797 - 798 - 799 - 800 - 801 - 802 - 803 - 804 - 805 - 806 - 807 - 808 - 809 - 810 - 811 - 812 - 813 - 814 - 815 - 816 - 817 - 818 - 819 - 820 - 821 - 822 - 823 - 824 - 825 - 826 - 827 - 828 - 829 - 830 - 831 - 832 - 833 - 834 - 835 - 836 - 837 - 838 - 839 - 840 - 841 - 842 - 843 - 844 - 845 - 846 - 847 - 848 - 849 - 850 - 851 - 852 - 853 - 854 - 855 - 856 - 857 - 858 - 859 - 860 - 861 - 862 - 863 - 864 - 865 - 866 - 867 - 868 - 869 - 870 - 871 - 872 - 873 - 874 - 875 - 876 - 877 - 878 - 879 - 880 - 881 - 882 - 883 - 884 - 885 - 886 - 887 - 888 - 889 - 890 - 891 - 892 - 893 - 894 - 895 - 896 - 897 - 898 - 899 - 900 - 901 - 902 - 903 - 904 - 905 - 906 - 907 - 908 - 909 - 910 - 911 - 912 - 913 - 914 - 915 - 916 - 917 - 918 - 919 - 920 - 921 - 922 - 923 - 924 - 925 - 926 - 927 - 928 - 929 - 930 - 931 - 932 - 933 - 934 - 935 - 936 - 937 - 938 - 939 - 940 - 941 - 942 - 943 - 944 - 945 - 946 - 947 - 948 - 949 - 950 - 951 - 952 - 953 - 954 - 955 - 956 - 957 - 958 - 959 - 960 - 961 - 962 - 963 - 964 - 965 - 966 - 967 - 968 - 969 - 970 - 971 - 972 - 973 - 974 - 975 - 976 - 977 - 978 - 979 - 980 - 981 - 982 - 983 - 984 - 985 - 986 - 987 - 988 - 989 - 990 - 991 - 992 - 993 - 994 - 995 - 996 - 997 - 998 - 999 - 1000

Będą to wspomnienia kobiety lat 26 z synem lat 4 Bohdanem i córką 11miesię. Barbarą. Wspominać to jeszcze raz przyjdzie ci być może tak dawno. Długo się zastanawiałam - piszę bo ta wiadomość doszła do mnie z mojego kochanego miasteczka Tomzicy. Tam rosłam i uczyłam się. Kocham Tomzicę i tęsknię. Obecnie jestem starszą, chorą na serce, bo zawał. Będę może szczęśliwsza, jak opiszę swoje i dzieci moich losy z czasów strasznej wojny. A może ktoś odnajdzie z lat niedoli? Za męża wyszłam w 1933 r. do Kisielnicy, gdzie mąż pracował jako asystent w Zakładzie Dośw. Rol. Tam poznałam Bogusia i Basię. Mąż został zmobilizowany do wojska 27 sierpnia do Zambrowa. Ja z dziećmi zamieszkałam u domu po Radzicach w Elżbietynie. 10-2-40 r. o godz. 6 rano zastukało do okna, weszli rosyjscy żołnierze i cywile z opaskami. (Ręki w więzku) rewizja i rozkaz: za 1/2 godz. zapakować się, bagaż do 50 kg. wagi. Podjęchaliśmy samce usadowili i pod konwojem do Tomzicy na dworzec. W drodze żołnierze dawali mi swoje rękawice - 28° było - mierzwijskie. Ten sam pomagali mi ubierać dzieci, wyszukiwali obuwie i ubranie. Litość go brata, widział moja rozpacz i brak oparcia. Na chorobę czekało na nas 30 wagonów towarowych, załadowane po 100 ludzi. Nocowaliśmy w Tomzicy. Rano zagrali kółka - pojeżdż ruszył - ktoś zaintonował, kto się w opiekę, jak, przez zagłuszone melodie. Podróż w

2. oszronionym wagonie już cuchnącym trwał 3 tyg
wdały się w szczy. Baliśmy się tyfusu i kiedy kobiety
oduszewiały się, mężczyźni się odwracali i odwrótnie
gdzieś nocą nas przegano do innego pociągu. Pamiętam
w drodze na Sybir, zatrzęsiano pociąg w szczytym
ośnieżonym polu. Wszystkich zdrowych ludzi
oboje pociągi wypędzono z wagonów dla potrzeb
fizjologicznych. Pod konwojem kucaliśmy obok
siebie bez względu na wiek i płeć. To chyba było
przedmieście Moskwy. Starszy pan podbiegł do wagonu
podał mi 2 buteczki w zakratowane okno, na mięgi
pokazał się dla obojga dzieci, które trzymaliśmy w klatkach
bo wagonu nie było otwierane. Sam
biegiem uciekał - konwoj był zwiększony. Hwała mi
zato, bo bardzo ryzykował. Po 3 tyg. jechaliśmy w kierunku
mimościmy ostatnią stację Buraeczycha ob. Arch-
angielska, dali jednoroz po obu stronach potwornie
wysoki las. Pociąg się zatrzęsiał, wagonu otwarto
matki z dziećmi na podstacjach same (ludzie
straszni, niegodni, czapy potworne) wowa nieznaną
17 desopunt, baraki ogromne z bali przetykane
mehem, pryzce, piece, okna podobne do inspekto-
wych. Kibitki po obu stronach korytarza dłu-
giego. Rano do pracy, każdy dostał księżkę roboczą
na którą wykupowaliśmy 400 gr. chleba na osobę
a 600 dla desotubow. Ja rzybałem dżewo do sto-
łowi i wolno mi było karmić pierś, Basię a Bogus
opiekował się nią w godz. mojej pracy. Nigdy w
życiu sieroty w ręku nie miałam, to też szybko
pokaleczyłam dziecko, a co dzień musiałam urębać
normę by zarobić 3 rub. na chleb i zupę i porębać
bo mi na tyle wystarczało. Zupy to: rybna, ocy
i szereg dużych ryb, szczy = zgnite liście kapusty

3 owstanka = owies na wodzie. Kupić można było
suszone piżknie umyte obierzuki ziemniaczane.
W pierwszym dniu pracy odmroziliam łwy policzek
roztał mi śniegiem dzięsigłm: 10 polaków i ruski
poganiacz. Dżoi mi wychudły, ja słabłam, piłam
słóik wody chuzkiew żeby mieć pokarm. Pzy
każdej ewidencji prosiłam o pracę którą ja umiem
robić. Podjęzewali mnie że jestem żoną oficera.
Ale jednak przewieziono mnie wotowozem w stecz
do lesopunkta Soluqa, gdzie były wszystkie władzy
Kom. N.K.D. naczelnik lesopunkta, kancelarja i ochm
nika dla dzieci pol. było ich 36 dotychczas i moje.
Ludzie byli z Sielczywa, Łomżyuy, Kowiszyc i inni.
Pracowaliśmy na birży (obrobka drewna do transportu)
Kozłam komem obiady lesorubom, nosłam ziemię
na poddasza baraków (to zabieg przeciw-pożarowy)
a potem miałam w ochronce. Prawie co dzień był
chowany polak w paerze na piaskowej Górec, bo tam
były tereny podmokłe. Szybko wameryłam się języka
ros. pisałam ludziom listy czysto na bizerowej ko-
lce, bo papieru nie było. Pomagałam ludziom starszym
i chorym. Jak dostawali paczki z Polski, zawsze coś uszcz-
knęli dla IZasi i Boqusia z wdżiszewsi. Narzucano
mi obowiązki zawiadzającej ochronki - to już
były 3 mies. dzieci rosytwie a matki do pracy bo
wojua. Obowiązki: oduszawianie, walica z plusk-
wami, one były w barakach i na drzewach w lesie
też, mroź ich nie niszczył. Chłosty nie było, ale
was bito słowami: już Polski nie zobaczysz - zapo-
nij ty polska swotecz. Jak swojego ucha nie wi-
dzisz tak i Polski nie zobaczysz. Ciebie w Boga
mac i t. d. Pamiętałam już od lat 14 do 60 wyqua-

ly no was zafadovae 36 wagonow dreweu. Za
wklazono wagon z zamazanym ortem, przytulalismy
sie do niego, plakali, krzyzelu jak do kogos zywego. Zal
odebrał mi sily do tej ciezkiej pracy tasmowej. Panowa
ta ustrod nos cynqa (avitaminoza) ja mialem ropiejce
rany na nogach i wzrod zewnetrzny na szyji. Ze
skierowana do szpitala nie skorzystalam - z tamta d.
nikt nie wracał. Temperatura mnie nie opuszczala
dobrzy ludzie dzieci prowadzali do oclrowni i dog-
ladali mnie. Postanowilam zlikwidowac dzieci i
siebie. Gdyz dzieci po smierci matki byly gdzieś
wywozone. Moje maleństwa nie spamiatali by
ze sa polakami. Juz jaro kowajaco odwieclzali
mnie Tomzymicy z 17 punktu palili papierosy
ktorych dymek tak mi zapachnal. Znali mnie od
dziecka i Rodzicow, ze bylam niepalaca i nie
porzastowala. Poprosilam dali mi 3, zapalilam
po ich odchyciu - zrobilo mi sie ciemniej. Nie!
nie, ja mam ginac z dziecmi taka smiercia? Wie
tylu jest analfabetow, starcow, nieszczesliwszych
od mnie. Juz mi braklo papierosa. Wzrod penti
od okladow z uasiemia lum, przyslamgo z Polsci
u paczek siesiadki. Haftowalam w nocce polarne
roszankom i zaczejcum zarabiae po 3 mig. choro-
bie. Palilam to co mi dali mzaczyzni z baraku
i olszone liscie suszone, kruszone w gazecie.
I tak palilam 35 lat az terkaze w Polsce za
bronili (choroba wieciowa i zawat) Zdjec
z pobytu na Syberji nikt mnie nie moze. Tam
chyba nie znalazł by aparatu i napewno nie
pozwolili by. W maju zabroniono nam sie modlic
zborowo to litajac do Matki Bozej mowilismy
na korytaczach blonow. barakow.